

**КОРУПЦИОНЕН МОНИТОРИНГ НА
*КОАЛИЦИЯ 2000***

Януари 2003г.

I. МЕТОДОЛОГИЯ

Извадка: Всички изследвания, включени в настоящата разработка се основават на случайна двустепенна гнездова извадка. Генерална съвкупност: населението на страната над 18 год. Обем на извадката:

	Период на полевата работа	Размер на извадката
1.	Февруари 1999 г.	1143
2.	Април 1999 г.	1122
3.	Септември 1999 г.	1110
4.	Януари 2000 г.	1144
5.	Април 2000 г.	1161
6.	Септември 2000 г.	1158
7.	Януари 2001 г.	1037
8.	Октомври 2001 г.	971
9.	Януари 2002	1148
10.	Май 2002 г.	1170
11.	Октомври 2002 г.	1079
12.	Януари 2003 г.	1107

Метод на регистрация: персонално стандартизирано интервю.

Полева работа: 22.01.2003г. - 03.02.2003г.

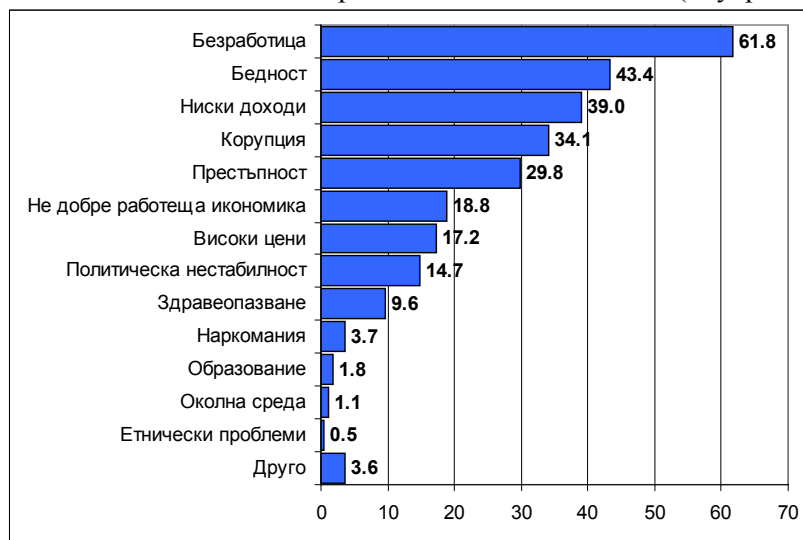
II. РЕЗУЛТАТИ

1. ОБЩЕСТВЕНА ЗНАЧИМОСТ НА КОРУПЦИЯТА

Корупцията запазва мястото си на един от най-острите обществени проблеми. Оценките на пълнолетното българско население я нареждат непосредствено след най-острите обществени проблеми, като безработицата, бедността и ниските доходи. (Графика 1)

Графика 1.

Относителна важност на проблемите на обществото (януари 2003, %)

База: Всички респонденти (N=1107)

Корупцията остава един от най-значимите проблеми пред българското общество, осъзнаван в най-голяма степен от хората с по-висок социален и икономически статус.

Мястото на корупцията сред останалите обществени проблеми не се променя съществено в периода 1998-2003. Това означава, че свързаните с нея проблеми трайно се възприемат като сериозни и нуждаещи се от приоритетно внимание от страна на държавните институции. Оценката за значимостта на корупцията като обществен проблем не е пряко свързана с равнището на медийното отразяване на тази проблематика в пресата (Графика 2). Все пак не трябва да се пренебрегва ролята на медиите в процеса на формиране на обществените представи.

Графика 2.

Динамиката на медийното отразяване на корупцията и оценки за относителната обществена значимост на корупцията като социален проблем

От социално-демографска гледна точка основна наблюдавана зависимост е, че корупцията е проблем, който се осъзнава най-остро от хората, заемащи високи позиции в йерархията на властта, бизнес-елита, хора с високо социално и финансово положение и хора, живеещи в по-големите градове и столицата (Приложение 3, Таблица 1). Това са и хората, които вероятно най-често се сблъскват с корупционни практики и които най-ясно разбират техните последици.

2. РАВНИЩЕ НА КОРУПЦИЯ

Равнището на реалната корупция се измерва чрез средномесечната честота на корупционните действия, в които гражданите съобщават че са участвали. Потенциалната корупция се свързва с общия брой на случаите, при които върху тях е бил оказван корупционен натиск (искане на "нещо" от страна на съответния служител).

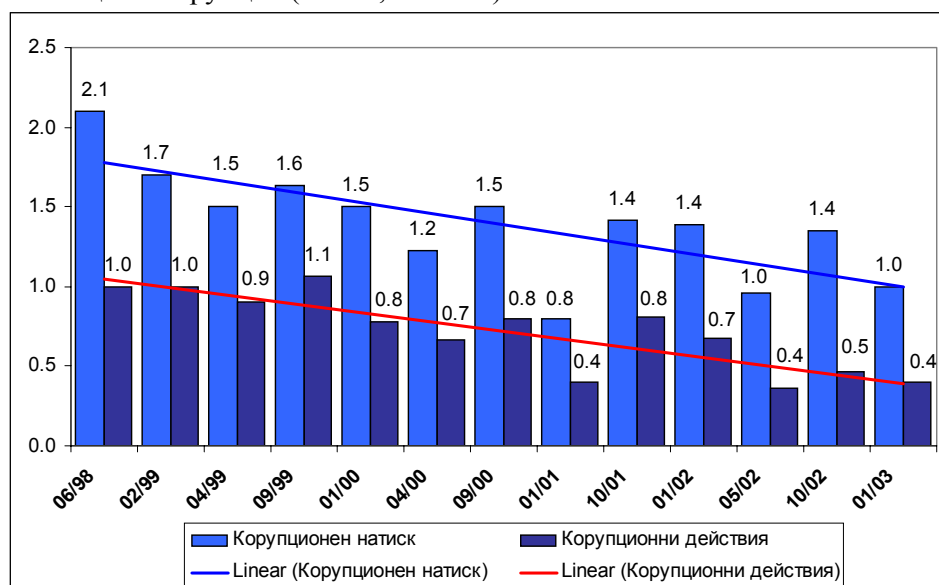
РЕАЛНА КОРУПЦИЯ

Началото на 2003 г. се характеризира с лек спад в броя на респондентите, които лично са участвали в различни форми на корупционно поведение, т.е. наблюдава се намаление в **реалния брой на корупционните действия** за последните три месеца. (Графика 3)

Приблизителният брой на гражданите, участвали в корупционни действия за последния месец е 91 000¹ (1,42% от пълнолетното население на страната), т.е. средномесечно са се осъществявали най-малко 91 000 реални корупционни сделки.

Графика 3.

Равнище на корупция (min=0, max=10)

База: Всички респонденти

¹ Тази оценка се базира на данните от преброяването на населението (март 2001 г.), на основата на което общият брой на населението над 18 г. е 6 417 869, а 1% от извадката съответства на 64 180 души

Дългосрочното проследяване на индекса, отчитащ реалния брой корупционни сделки, дава основание да се предположи, че се утвърждава обща позитивна тенденция за слабо ограничаване на корупционните практики в страната. Все още обаче, не може да се направи категоричния извод, че корупционните действия са трайно ограничени.

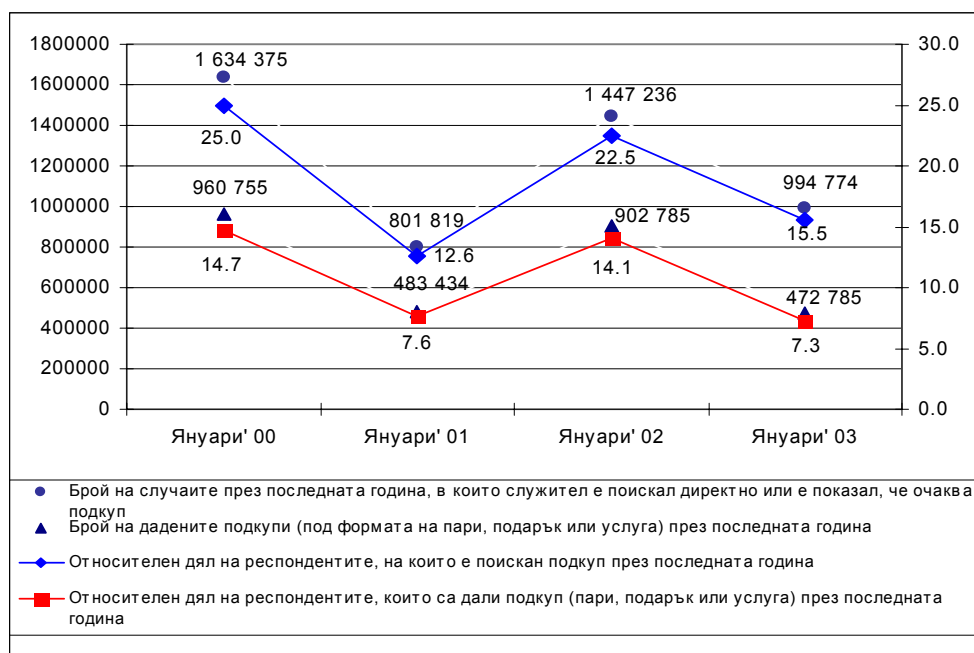
Въпреки по-малкия размер на реалните и потенциални корупционни действия, все още не може да се говори за траен ефект от действията по ограничаване на корупцията.

Докато средномесечното равнище на корупция следва една относително еднозначна тенденция, *корупционният натиск* (броят на случаите, в които служител е поискал директно или показал, че очаква подкуп) и *корупционните действия* (склучените корупционни сделки под формата на предоставяне на пари, подаръци или услуги) се характеризират с по-резки скокове и спадове. (Графика 4)

Най-голям брой корупционни сделки са инициирани и реално осъществени през януари 2000 г. В този период броят на случаите, в които върху гражданите е оказван натиск от страна на различни служители възлиза на 1600 хил. Обнадеждаващ е фактът, че за последните 4 години този брой спада значително, а делът на реално извършените корупционни действия намалява наполовина.

Графика 4.

Средногодишен брой на инициирани и осъществени корупционни сделки

Фактът, че в болшинството от случаите (приблизително 90%) общата стойност на дадените суми е до 250 лв. говори за по-широкото разпространение на т.нар. “малка корупция”. Все пак трябва да се отбележи и значителният брой на хората – близо 6 500, платили общо неофициално през последните три месеца между 1000 и 5000 лв. Това са предимно граждани с по-добро материално и социално положение.

ПОТЕНЦИАЛНА КОРУПЦИЯ

Факторите, влияещи върху поведението на служителите в обществения сектор, които пряко или косвено осъществяват натиск върху гражданите, са ситуационно обусловени и действат с променлива сила. Непостоянният характер на проявите на открита корупционна принуда от страна на тези служители се проследява дългосрочно.

Динамиката, регистрирана при измерване разпространеността на опитите на служителите да получат от гражданите пари, подаръци или услуги, може да се приема като косвено доказателство за това, че провежданите мерки за ограничаване на корупцията нямат траен ефект, въпреки общата тенденция към намаляване на корупционния натиск. (Графика 3).

КОРУПЦИОНЕН НАТИСК ПО ПРОФЕСИОНАЛНИ ГРУПИ

Резултатите от изследването, проведено през януари 2003г., показват няколко забележими промени в подреждането на професионалните групи, оказващи най-често корупционен натиск.

Митническите служители са оглавяват класацията на професионалните групи, които към този етап оказват най-силен корупционен натиск. За периода октомври 2002г. – януари 2003г. нараства и броят на случаите, в които *служителите в министерствата, служителите и преподавателите в университетите и народните представители* стават инициатори на корупционни действия. (Приложение 3, Таблица 2)

Митническите служители, преподавателите в университети и служителите в министерства, са професионалните групи, които към януари 2003 г., оказват най-силно корупционна принуда.

Прекъсване на тенденцията, наблюдавана от самото начало на мониторинга, на постоянно присъствие на *административните служители в съдебната система и общинските служители* сред първите пет професионални групи, оказващи най-често корупционен натиск. Приблизително два пъти по-малко са иницираните корупционни сделки от представителите на тези две професионални групи през януари 2003г. в сравнение с октомври 2002г..

Въпреки че, като цяло, *представителите на съдебната система* са смятани за едни от основните носители на корупция, трябва да се отбележи значителното намаление в корупционния натиск, оказван от тях. При всички професионални групи, свързани със съдебната власт, са регистрирани двойно по-малко случаи на поискани подкупи.

По-значимо намаление се наблюдава и сред *лекарите и полицейските служители*. Сред *представителите на неправителствените организации и министрите* не е отчетен корупционен натиск

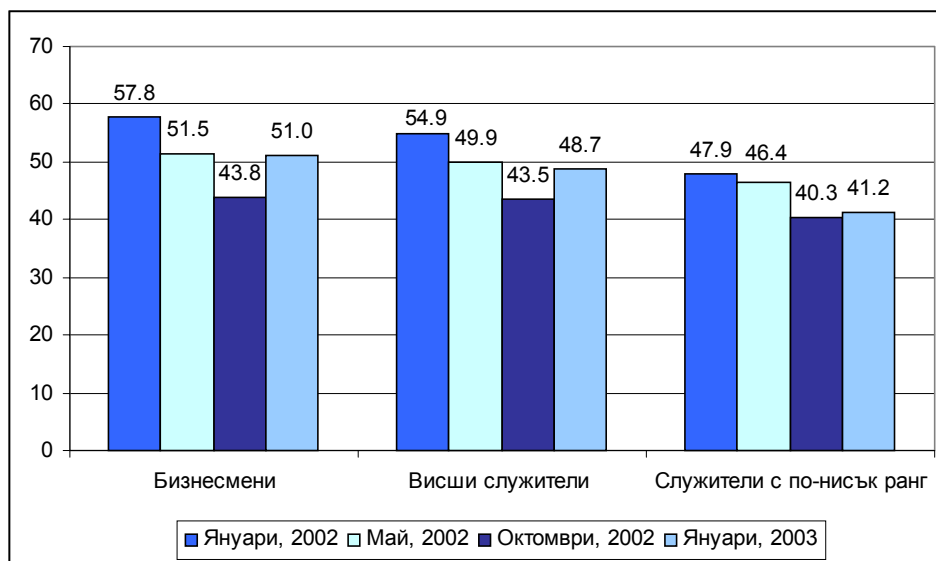
ЕФЕКТИВНОСТ ОТ ДЕЙСТВИЯТА НА ПРАВИТЕЛСТВОТО

Въпреки, че на този етап населението декларира по-ниска степен на корупционен натиск от страна на служителите и по-малък брой осъществени корупционни сделки, общото намаление не се свързва с действията от страна на правителството. Обратно, по този критерий, властимащите губят обществено доверие. Ако през октомври 2002 г. в публичното пространство е съществувала убеденост, че в някаква степен се работи по въпроса за решаване на проблема, то сега оценките за дейността на управляващите са по-критични. (Графика 4)

Ефектът от усилията за ограничаване на корупцията е по-видим сред служителите с по-нисък ранг, отколкото при бизнесмените и висшите служители. Борбата с “малката корупция” обаче не може да прикрие отговорността на правителството за ограничаване на голямата политическа и икономическа корупция.

Графика 4.

Оценки за ефективността на действията на правителството за ограничаване на корупцията *

* Относителен дял на отговорите “Правителството не прави нищо”

3. ОЧАКВАНИЯ ЗА ОГРАНИЧАВАНЕ НА ПРОБЛЕМА КОРУПЦИЯ

Проследявайки динамиката в очакванията на населението за възможностите на българското общество да се справи с корупцията могат да се направят следните констатации: Първо, началото на всяко едно управление възражда надеждите на българите за справяне с проблемите, вкл. и с корупцията. Второ, за един кратък период (в рамките на няколко месеца) населението се оказва толерантно и търпеливо, давайки възможност за ориентиране и приспособяване на управлението към ситуацията в страната. Трето, с течение на времето се увеличават песимистичните настроения и скептицизма сред населението, че управляващите желаят и могат да редуцират проявите на корупция в държавата. (Графика 5)

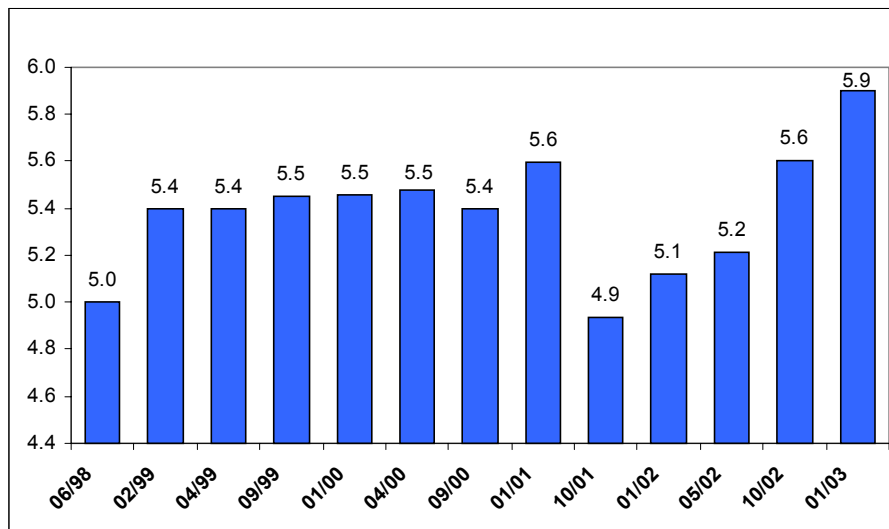
На този етап обществото все по-категорично декларира, че големите надежди, които бяха възлагани на правителството на Симеон Сакскобурготски, не са оправдани и намеренията за “нов морал в

Българинът става все по-голям песимист в оценката си за потенциала на обществото и в частност на управляващите, че корупцията ще бъде ограничена.

политиката” (неминуемо включващ и борба с корупцията) остават нереализирани предизборни обещания.

Графика 5.

Корупционни очаквания (min=0 max=10)

База: Всички респонденти

3. РАЗПРОСТРАНЕНИЕ НА КОРУПЦИЯТА

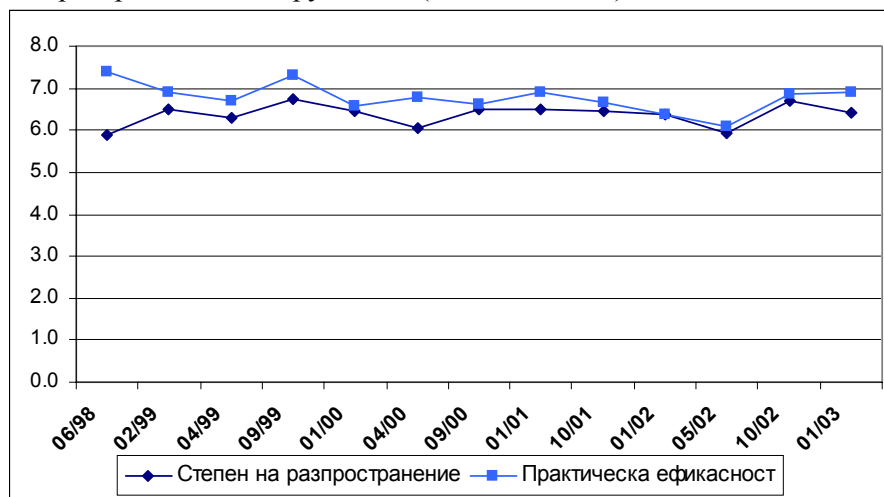
СТЕПЕН НА РАЗПРОСТРАНЕНИЕ НА КОРУПЦИЯ

Оценките на обществото за разпространението на корупция традиционно са по-високи от оценките за реалната корупция. Тук като фактори за формиране на обществените представи действат комплексно както личният опит, така и циркулиращата във формалните и неформалните комуникационни канали информация. (Графика 6)

По-ниският корупционен натиск, на който са били подложени изследваните лица, както и наблюдаваното намаление в дела на хората, които реално са участвали в корупционни действия, оказват влияние и върху цялостната представа за корупцията и нейното разпространение.

Графика 6.

Разпространение на корупцията (min=1 max=10)

База: Всички респонденти

ПРАКТИЧЕСКА ЕФИКАСНОСТ НА КОРУПЦИЯТА

Независимо от отбелязания по-малък брой реализирани корупционни сделки и по-ниската степен на разпространение на корупцията, обществото продължава да възприема корупционните действия като широко разпространено и практически ефективно средство за разрешаване на частни проблеми. Проследяването на оценките и представите на респондентите за ефикасността на корупционните действия, дава основание да се отбележи, че към настоящия момент те се стабилизират на едно високо ниво (Графика б) Въпреки, че на ценностно ниво корупцията не се приема, то може да се предположи, че докато съществува представата, че неформалните плащания успешно “уреждат” появили се проблеми, ще има и хора, които в един или друг случай ще се възползват от тази възможност.

Като доказателство за това, може да се посочи факта, че според населението с по-ниско финансово и социално положение, успешната корупционна сделка би трябвало да води по-скоро до удовлетвореност, отколкото до негативни емоции. Това на практика говори за пасивно приемане от тези групи на съществуването на корупция и увеличава вероятността, след една успешна корупционна сделка да се премине към друга (Приложение 3, Таблица 3).

РАЗПРОСТРАНЕНИЕ НА КОРУПЦИЯТА ПО ПРОФЕСИОНАЛНИ ГРУПИ

Оценките за разпространение на корупцията намаляват за всички професионални групи.

След достигането на най-високите стойности на оценките за разпространението на корупцията по професионални групи през октомври 2002г., през януари 2003г. се наблюдава намаление в тези оценки по отношение на почти всички групи. Въпреки по-ниските стойности на оценките, в обществените представи съществуват професии, които по презумпция са обременени с корупция. Към тази група се отнасят групите на *митническите служители*, представителите на съдебната система, *служителите в полицията* (Приложение 3, Таблица 5).

Интерес представлява започналото през май 2002г. нарастване в оценките за разпространението на корупцията сред професионалните групи на *бизнесмените* и *банкерите*. Това са и единствените две групи, които на този етап от изследването бележат растеж.

Запазва се тенденцията, населението да възприема като най-малко корумпирани *журналистите*, *учителите* и *представителите на неправителствените организации*.

Традиционно представата за разпространението на корупцията по професионални групи е неколкократно по-висока от регистрирания действителен корупционен натиск. В допълнение на това се наблюдават различия в ранжирането на отделните професионални категории според това дали оценката се основава на личния опит на респондентите или на тяхната изградена субективна представа.

Някои групи, като напр. *митнически* и *полицейски служители*, *народни представители* и *бизнесмени*, запазват водещите си позиции и в двата случая. За други обаче, като *преподаватели* и *служители в университети* и *служители в министерства*, е съществено да се отбележи, че реалният корупционен натиск, който оказват върху гражданите, е далеч по-голям от представата, която обществото има за тях. За разлика от тях, при *данъчните служители* и *кметовете* и

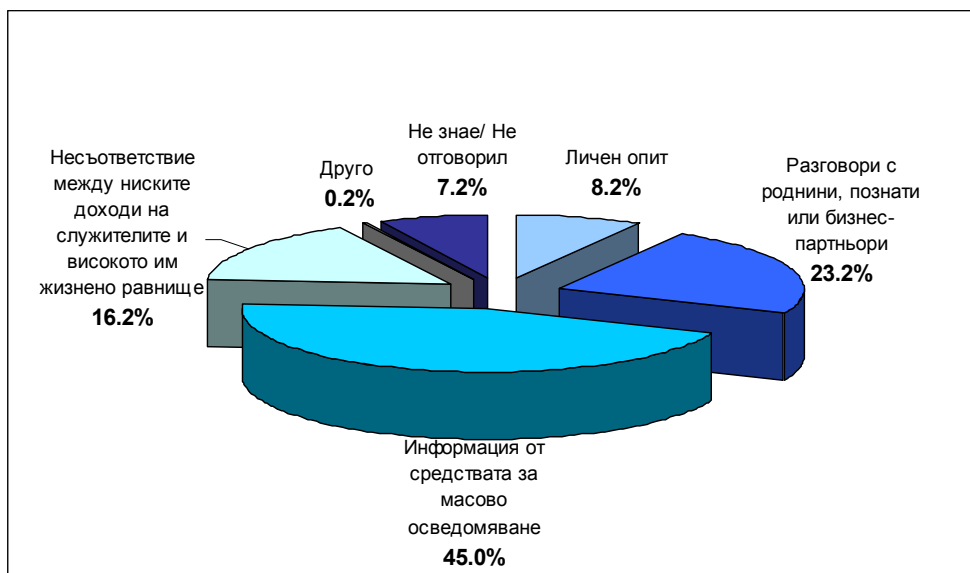
общинските съветници са регистрирани много по-малко случаи на инициране на корупционни действия, отколкото са субективните представи и оценки за разпространението на корупцията сред тях.

Информацията представяна от медиите е основата, върху която се формират представите за разпространение на корупцията на всеки втори пълнолетен българин.

За да се обяснят тези различия, е интересно да се види по какъв начин се формират представите на населението за подкупността на отделните професионални групи. Всеки втори се позовава на информацията, разпространявана от медиите. Два пъти по-малко е делът на тези, чиито представи се определят от разговори с роднини, познати или бизнес-партньори. Наблюдаваното несъответствие между ниските доходи на служителите и високото им жизнено равнище също играе съществена роля за изграждане на представите за корумпираност на съответните професионални групи. Едва на последно място идва личният опит, като неговото влияние е по-съществено при изграждане образа на служителите от по-ниските нива, които пряко контактуват с гражданите – *учители, лекари, общински служители* (Графика 7).

Графика 7.

Относителен дял на факторите, оказващи влияние върху формиране на оценките за разпространение на корупцията

База: Всички респонденти

ИНСТИТУЦИОНАЛНО РАЗПРОСТРАНЕНИЕ НА КОРУПЦИЯТА

Смяната на метода на регистрация през януари 2003г. дава възможност данните да бъдат представени по-детайлно. Най-общо картината на обществените представи за разпространението на корупцията в основните публични институции се запазва.

Корупцията в България резултира в недоверие към държавните институции и силата на закона, изграждайки неатрактивен образ на страната пред света.

Може да се каже, че представата на респондентите за корупцията сред отделните професионални групи се генерализира и за институциите, в които са заети съответните групи служители. За това много ясно говорят оценките за общо разпространение на корупцията, където основно се посочват митниците, съдебната система и полицията. Оценките за корупцията в митниците и съдебната система бележат значителен ръст (около 20 пункта). Подобна е ситуацията с представите на населението за всеобща корумпираност на служителите в съдебната система. (Таблица 1).

Прави впечатление, че когато става въпрос за оценка на корупцията в отделните етажи на властта, президентството и служителите в него присъстват в обществените представи като най-некорумпирани, в сравнение с парламента и правителството. Тук трябва да се има предвид и естеството на президентската институция, и спецификата на нейната дейност. Не е изключено оценките на респондентите да произтичат от факта, че броени дни след започването на полевата работа по изследването, президентът Георги Първанов декларира своето желание и намерение да се създаде нова национална служба срещу корупцията. Признанието на държавния глава за наличието на корупция във висшите етажи на властта по същество съвпада с оценките и представите на обществото.

Таблица 1.

“Според Вас, до каква степен е разпространена корупцията в следните институции”

(Интервюираните са посочвали до пет отговора за “Общо разпространение” и до три отговора за “Министерства и държавни агенции” и “Съдебна система”, поради което сборът от процентите надвишава 100.)

	Май 2002	Октомври 2002	Януари 2003
Общо разпространение			
В митниците. Сред митническите служители.	33,2	30,4	53,3
В съда. В съдебната система. В правосъдието. Сред адвокатите.	23,5	28,5	48,2
В системата на МВР (в т.ч. в КАТ, в следствието)	20,6	19,9	28,6
В системата на здравеопазването. В медицината. В НЗОК. В ТЕЛК.	25,6	20,6	27,3
Във висшите етажи на властта (в парламента, в президентството, в правителството). Сред политическия елит.	24,1	30,3	24,7* 23,1** 1,3***
Министерства и държавни агенции			
Министерство на правосъдието	15,0	18,1	33,5
Агенция “Митници”	12,6	10,9	31,2
Агенция за приватизация	22,0	22,5	27,2
Във всички министерства и държавни агенции	-	-	19,6
Министерство на вътрешните работи	16,2	15,3	18,4
Съдебна система			
Във всички сфери на съдебната система	3,5	5,4	33,5
Съд, съдопроизводство.	29,1	32,1	27,5
Прокуратура	26,2	32,0	26,2
Адвокати, нотариуси	15,3	16,2	24,9**** 7,4*****
Следствие	15,7	15,7	18,4

* Разпространение на корупцията в правителство/ сред министрите/ сред зам. министрите;

** Разпространение на корупцията в Народното събрание/ сред народните представители;

*** Разпространение на корупцията в президентство/ сред служители в президентството;

**** Разпространение на корупцията сред адвокатите;

***** Разпространение на корупцията сред нотариусите.

ФАКТОРИ ЗА РАЗПРОСТРАНЕНИЕ НА КОРУПЦИЯТА

Като основна причина за разпространението на корупцията се посочва стремежът на “властимащите” към извличане на дивиденди и лично облагодетелстване от позициите, на които се намират (Таблица 2). Представата и асоциативното свързване на понятията “власт – корупция - богатство” изключително трайно са залегнали в общественото съзнание. Към настоящия момент се наблюдава повишаване на оценките и засилване важноста на този фактор по отношение разпространението на корупцията в страната.

В общественото съзнание доминира представата, че корупцията е неразривно свързана с властта.

За населението, живеещо в провинцията именно това е факторът, определящ проявите на корупция в страната, докато за столичани, това са ниските заплати на служителите в общественения сектор. (Приложение 3, Таблица 4) С други думи, от една страна, акцентът се поставя върху моралната страна на проблема и по-скоро върху липсата на морал, което води до лично облагодетелстване и амбиция за забогатяване. От друга – върху обективната предпоставка – липсата на достатъчно финансови средства, донякъде може би продиктувана от по-високия жизнен стандарт в София, който създава очаквания за по-високи доходи.

След като през октомври 2002г. достигна най-високите си стойности за целия изследван период (февруари 1999г. – януари 2003г.), факторът “неефективност на съдебната система” се върна отново на стойностите си от май 2002г.. Въпреки че при по-голяма част от останалите фактори за разпространение на корупцията се забелязва понижение в стойностите, ранжирането им до голяма степен запазва своята структура.

Продължава тенденцията към намаление на оценките за влиянието на факторите “липса на строг административен контрол” и “несъвършеното законодателство”.

Таблица 2.

Относителен дял на основните фактори, влияещи върху разпространението на корупцията в страната (%)

	Февр. '99	Апр. '99	Септ. '99	Ян. '00	Апр. '00	Септ. '00	Ян. '01	Окт. '01	Ян. '02	Май '02	Окт. '02	Ян. '03
Стремежът към бързо забогатяване на тези, които са на власт	53,5	52,9	54,8	57,0	33,6	57,8	60,8	59,2	58,6	58,6	58,4	60,3
Несъвършеното законодател-ство	41,1	38,8	37,8	35,1	13,6	40,5	39,1	38,0	43,0	39,7	39,2	34,9
Липсата на строг администрати-вен контрол	35,2	36,4	33,8	30,8	-	32,3	31,8	35,2	34,5	38,9	34,5	32,3
Ниските заплати	51,9	51,5	43,6	47,2	20,9	41,6	33,7	32,3	38,5	36,0	36,6	31,2
Неефективността на съдебната система	26,4	19,6	27,5	24,7	11,8	22,2	27,2	28,5	32,3	31,2	38,0	31,2
Преплитане на служебните задължения с личните интереси	25,1	25,8	28,3	28,3	-	32,6	25,8	31,7	26,7	26,9	28,8	29,1
Моралната криза в периода на преход	19,4	19,4	19,4	18,2	9,8	17,0	18,9	21,1	18,3	16,3	13,2	15,8
Особеностите на бълг. национална култура	5,7	6,9	4,7	5,9	-	4,2	5,9	4,4	5,3	4,3	4,9	5,7
Наследените от комунистическото минало проблеми	10,9	6,8	7,4	7,3	1,8	7,8	4,4	5,8	5,0	6,9	6,3	4,4

База: Всички респонденти

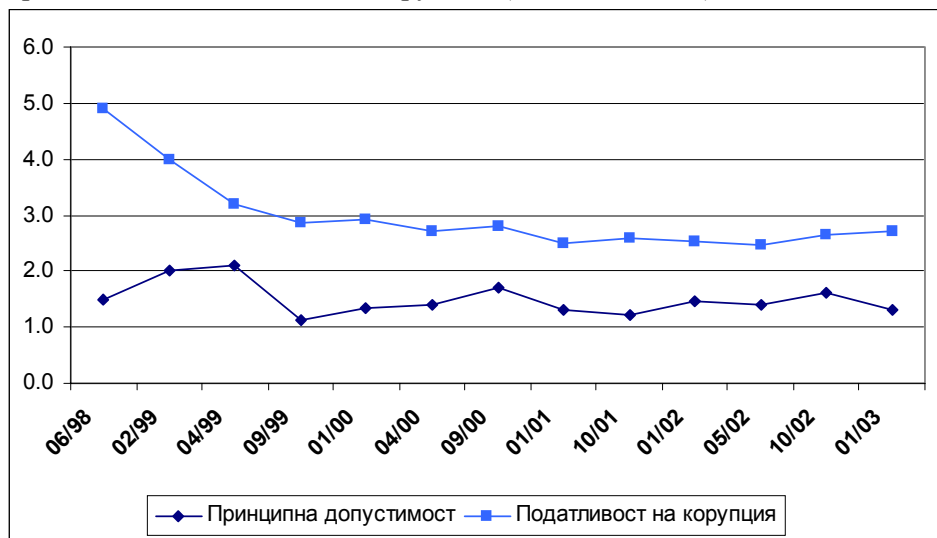
4. ЦЕННОСТНИ И МОРАЛНИ ПРЕДПОСТАВКИ ЗА КОРУПЦИЯТА

Принципна допустимост

В обществото трайно е установена морална нетърпимост към корупционните действия и възприемането им като социално недопустими. Това устойчиво неприемане на неформалните форми за разрешаване на проблеми и постигане на лични цели, може да се интерпретира и като следствие на антикорупционните инициативи, реализирани през последните 2-3 години. (Графика 8)

Графика 8.

Предпоставки за наличие на корупция (min=0, max=10)

База: Всички респонденти

Податливост на корупция

Когато става въпрос за решаване на лични проблеми и постигане на цели, прагматизмът на българина взема превес над моралните му устои.

Въпреки че гражданите не приемат корупцията на ценностно ниво, готовността им да направят компромис с убежденията си е по-силна. Това потвърждава констатацията, че корупционното поведение продължава да се формира под натиска на всекидневните обстоятелства и прагматичните интереси на участниците в корупционни сделки. Готовността за плащане “във всички случаи”, когато служител поиска директно пари за разрешаване на даден проблем, е по-голяма сред хората със средно и по-високо образование. Това в особено голяма степен важи за респондентите с висок финансов и социален статус (Приложение 3, Таблица 6). В този контекст може да се направи и извода, че ако на ценностно ниво се забелязват определени ефекти от провежданите антикорупционни кампании, то техният ефект на ежедневно практическо равнище е по-ограничен.

ПРИЛОЖЕНИЕ 1

Теоретична постановка

Корупционните индекси представляват обобщение на основните показатели на Системата за мониторинг на корупцията (СМК) на *Коалиция 2000*. Всеки индекс обобщава няколко въпроса, задавани на респондентите и позволява извършването на сравнения във времето. Корупционните индекси приемат стойности от 0 до 10. Колкото стойността на индексите е по-близка до 10, толкова по-негативни са оценките за състоянието на корупцията в страната. Индексите, чиято числова стойност клони към 0, показват максимална близост до идеала за "общество без корупция".

Корупционните индекси се основават на системата от показатели (индикатори), чрез които се отразява състояние на корупционното поведение и отношението към различните форми на корупция. Теоретичният модел на корупцията, който лежи в основата на изследванията на СМК обособява на следните нейни елементи:

1. Корупционни действия.

Корупционните действия се делят на два основни типа – даване на подкуп и вземане на подкуп. Тези действия се наблюдават в две основни ситуации: 1) когато гражданите дават подкуп, за да получат нещо, което им се полага по закон (т.нар. "смазване на колелата) и 2) когато от гражданите се дават подкупи, за да получат нещо, което не им се полага по закон. Наблюдаваната честота на корупционните действия характеризира равнището на корупция в страната. От съществено значение за измерването на стойностите на този показател и начинът, по който се задават въпросите на респондентите. В това отношение възприетото в СМК решение почива на няколко съществени положения, които имат за цел да осигурят неутралност, обективност и анонимност: 1) вместо думата "подкуп" се използва формулировката "даване на пари, подарък или услуга"; 2) от респондентите не се иска информация, която указва колко, на кого и пр. са дали, за да "бъде решен определен техен проблем", а се регистрира единствено фактът на "даването"; 3) освен информация за "даване" на подкупи, от респондентите се иска информация и за искането на подкуп, т.е. за честотата на оказвания от страна на държавните служители натиск.

Конструирани на тази основа Корупционни индекси са следните:

- Лично участие. Този индекс отразява честотата на признатите от гражданите случаи на "даване на пари, подарък или услуга" с цел да бъде решен техен проблем. Съдържателният смисъл на този индекс е, че той отразява равнището на реалната корупция в страната за определен период от време.
- Корупционен натиск. Този индекс отразява честотата на признатите от гражданите случаи, при които от тях е поискано "даване на пари, подарък или услуга" с цел да бъде решен техен проблем. Съдържателният смисъл на този индекс е, че той отразява равнището на потенциалната корупция в страната за определен период от време.

Следва специално да се отбележи, че показателите, отразяващи корупционните действия, не отразяват оценки, мнения или представи, а самопризнания за честотата на определен тип действия. Върху този тип показатели се изгражда методологията на виктимизационните изследвания, които имат дълга традиция и се използват за оценка на

реалното равнище на престъпност в дадена страна. Терминът "реално" е съществен, тъй като по множество причини не всички случаи на престъпления стигат до регистриране в полицията, а само част от обявените в полицията престъпления достигат до съдебната система.

2. Ценностни и морални предпоставки.

Макар да не определят пряко равнището на корупция, ценностните и моралните принципи оказват съществено влияние върху поведението на гражданите. От множеството показатели в тази област в СМК се наблюдават няколко свързани с корупцията нагласи: 1) равнището на толерантност спрямо различни форми на корупция; 2) равнището на "разпознаваемост" на различни видове корупция; 3) склонността на гражданите да използват корупционни практики за решаване на възникнали проблеми.

Конструирани на тази основа Корупционни индекси включват:

- Принципна допустимост. Този индекс отразява равнището на толерантност спрямо разнотипни корупционни действия на депутати и чиновници в министерствата.
- Податливост на корупция. Индексът обобщава серия от въпроси, които имат за цел да оценят склонността на гражданите да прибегват до корупционни средства при решаване на ежедневните си проблеми.

И двата индекса от тази група отразяват оценки и мнения. Тяхната динамика в позитивен план показва засилването на нетолерантността към корупцията и утвърждаването на морални норми, недопускащи участието в корупционни действия.

3. Степен на разпространение на корупцията.

Субективните оценки на гражданите за разпространението на корупцията отразяват създадената в обществото атмосфера по отношение на корупцията и свързаният с нея имидж на институциите и професиите на властта. Тези оценки не отразяват пряко равнището на корупция, тъй като са продукт на представи и впечатления формирани в резултат на текущият публичен дебат, медийното отразяване на корупцията, лични предубеждения и пр. В по-общ план те отразяват оценката на гражданите дали властимащите защитават техните интереси или използват служебното си положение за отстояване на частни интереси. Този аспект на корупцията е обхванат от два индекса:

- Степен на разпространение на корупцията. Този индекс осреднява оценките на респондентите за степента на поразеност на обществото (а също и отделни институции и професионални групи) от корупция.
- Практическа ефикасност. Индексът осреднява оценките на респондентите за това доколко корупцията е ефективно средство за решаване на проблеми. Ефикасността е друг измерител на разпространението на корупцията: високата ефикасност създава интерес да се използва корупцията и означава, че корупцията реално е широко използвано средство за решаване на проблеми.

4. Очаквания, свързани с корупцията.

Очакванията свързани с корупцията измерват степента, в която обществеността вярва, че проблемът корупция може да бъде решен. В този смисъл очакванията представляват баланс между начинът, по който респондентите схващат демонстрираната от управляващите политическа воля и тяхната оценка за размерите и сериозността на проблема корупция.

ПРИЛОЖЕНИЕ 2
Корупционни индекси

Таблица 1. Корупционни действия

<i>Стойност на индекса</i>	<i>Ян. '00</i>	<i>Апр '00</i>	<i>Септ '00</i>	<i>Ян. '01</i>	<i>Окт. '01</i>	<i>Ян. '02</i>	<i>Май '02</i>	<i>Окт. '02</i>	<i>Ян. '03</i>
<i>Лично участие</i>	0,8	0,7	0,8	0,4	0,8	0,7	0,4	0,5	0,4
<i>Корупционен натиск</i>	1,3	1,2	1,5	0,8	1,4	1,4	1,0	1,4	1,0

Таблица 2. Ценности и морални предпоставки

<i>Стойност на индекса</i>	<i>Ян. '00</i>	<i>Апр '00</i>	<i>Септ '00</i>	<i>Ян. '01</i>	<i>Окт. '01</i>	<i>Ян. '02</i>	<i>Май '02</i>	<i>Окт. '02</i>	<i>Ян. '03</i>
<i>Принципна допустимост</i>	1,3	1,4	1,7	1,3	1,2	1,5	1,4	1,6	1,3
<i>Податливост на корупция</i>	2,9	2,7	2,8	2,5	2,6	2,5	2,5	2,7	2,7

Таблица 3. Степен на разпространение на корупцията

<i>Стойност на индекса</i>	<i>Ян. '00</i>	<i>Апр '00</i>	<i>Септ '00</i>	<i>Ян. '01</i>	<i>Окт. '01</i>	<i>Ян. '02</i>	<i>Май '02</i>	<i>Окт. '02</i>	<i>Ян. '03</i>
<i>Степен на разпространение на корупция</i>	6,4	6,1	6,5	6,5	6,5	6,4	5,9	6,7	6,4
<i>Практическа ефикасност</i>	6,6	6,8	6,6	6,9	6,6	6,4	6,1	6,9	6,99

Таблица 4. Очаквания, свързани с корупцията

<i>Стойност на индекса</i>	<i>Ян. '00</i>	<i>Апр '00</i>	<i>Септ '00</i>	<i>Ян. '01</i>	<i>Окт. '01</i>	<i>Ян. '02</i>	<i>Май '02</i>	<i>Окт. '02</i>	<i>Ян. '03</i>
<i>Корупционни очаквания</i>	5.5	5.5	5.4	5.6	4.9	5.1	5.2	5.6	5.9

ПРИЛОЖЕНИЕ 3

Таблица 1.

Оценки за обществената значимост на корупцията като проблем на обществото по социално-демографски групи (януари 2003; %)

	<i>Не</i>	<i>Да</i>
Финансово положение		
1 Беден	76,1	23,9
2	66,9	33,1
3	42,8	57,2
4	44,3	55,7
5 Богат	-	-
Социално положение		
1 Най-ниско соц. положение	77,3	22,7
2	67,6	32,4
3	47,7	52,3
4	40,9	59,1
5 Най-високо соц. положение	-	100,0
Основно занятие в момента		
1 Мениджъри, професори, специалисти	47,1	52,9
2 Административни служители, заети в търговията и услугите	46,9	53,1
3 Техници, работници, фермери	62,4	37,6
4 Домакини, пенсионери, безработни	73,2	26,8
5 Ученици, студенти	47,5	52,5
6 Други работещи	68,7	31,3
Вие живеете в:		
1 София	38,7	61,3
2 Голям град	60,6	39,4
3 Малък град	72,9	27,1
4 Селски район, село	78,9	21,1

Таблица 2.

Корупционен натиск по професионални групи (%)

	Ян. '00	Апр. '00	Септ. '00	Ян. '01	Окт. '01	Ян. '02	Май '02	Окт. '02	Ян. '03
Митнически служител	19,8	29,1	15,8	22,7	18,4	18,5	25,5	19,4	17,3
Преподаватели в университети	-	-	-	-	-	-	-	11,9	14,7
Служител в министерство	3,2	3,7	7,0	8,9	5,6	4,9	9,3	5,6	13,8
Лекар	20,0	18,6	22,1	6,1	22,3	18,0	20,2	20,3	12,9
Полицейски служител	23,4	19,5	24,0	18,9	18,5	19,9	15,2	22,3	12,0
Служители в университети	-	-	-	-	-	-	-	5,6	11,9
Народен представител	1,9	4,5	6,4	4,2	2,1	2,1	3,5	2,0	11,2
Адвокат	-	-	-	-	-	-	-	26,5	10,5
Адм. служител в съдебната система	18,5	10,4	11,5	13,3	11,3	9,4	11,0	15,9	8,5
Бизнесмен	13,7	11,9	9,7	11,6	13,4	10,8	9,4	9,6	7,0
Прокурор	5,9	4,7	7,8	7,2	0,8	4,1	8,5	12,3	6,6
Банкер	8,1	1,8	2,9	4,1	4,1	4,1	5,6	3,9	5,1
Политици и лидери на политически партии	-	-	-	-	-	-	-	7,1	5,0
Учител	4,9	3,0	5,5	3,7	6,1	3,6	3,1	7,4	4,4
Общински служител	11,3	11,7	10,3	11,2	11,3	10,0	5,5	10,9	4,4
Следовател	6,1	8,4	6,0	5,5	6,0	4,3	8,2	8,3	4,3
Данъчен служител	8,4	7,8	8,3	6,4	9,1	5,3	3,8	4,2	4,1
Кметове и общински съветници	6,7	5,6	3,2	2,1	1,4	2,0	2,7	5,3	3,0
Съдия	6,9	7,7	9,1	5,8	6,8	7,8	10,7	16,6	2,0
Журналист	-	-	-	-	-	-	-	1,8	1,4
Министри	-	-	-	-	-	-	-	6,3	-
Представители на неправителствени организации	-	-	-	-	-	-	-	5,0	-
Служител или преподавател в университет	10,1	12,6	13,9	13,2	8,8	14,3	12,0	-	-

**Относителен дял на тези от контактувалите със съответната група, на които са искани пари, подаръци или услуги*

Таблица 3.

“Ако човек е дал пари или подарък на служител и е получил това, което е искал, как е най-вероятно да се почувства?”

(разпределение по социо-демографски групи - януари 2003г.; %)

	<i>Ядосан</i>	<i>Възмутен</i>	<i>Претеснен</i>	<i>Доволен</i>	<i>НЗ/НО</i>
<i>Степен на завършено образование</i>					
1 По-ниско от начално	16,4	-	18,9	22,6	42,1
2 Начално	7,4	7,8	10,4	27,4	47,0
3 Основно	16,6	18,6	15,9	25,8	23,1
4 Средно	16,4	22,4	17,4	32,9	10,8
5 Полувисше	15,0	23,9	12,8	33,4	14,9
6 Висше	11,9	23,3	17,7	35,1	12,0
<i>Финансово положение</i>					
1 Беден	14,5	17,1	17,5	26,7	24,2
2	17,1	20,1	16,1	32,8	13,9
3	12,5	25,7	15,0	35,9	10,8
4	11,3	32,6	22,6	22,2	11,3
5 Богат	19,8	10,3	10,3	19,8	39,9
<i>Социално положение</i>					
1 Най-ниско соц. положение	14,8	14,5	18,1	26,9	25,6
2	16,0	20,7	16,8	34,1	12,4
3	15,0	25,7	13,7	34,3	11,2
4	13,6	31,6	27,5	13,6	13,8
5 Най-високо соц. положение	100,0	-	-	-	-
<i>Основно занятие в момента</i>					
1 Мениджъри, професори, специалисти	14.3	30.3	11.8	34.3	9.3
2 Административни служители, заети в търговията и услугите	13.6	24.2	18.4	33.4	10.4
3 Техници, работници, фермери	16.6	20.8	15.0	32.1	15.5
4 Домакини, пенсионери, безработни	15.5	17.5	17.3	28.8	20.9
5 Ученици, студенти	4.7	23.9	9.7	42.8	18.9
6 Други работещи	15.7	21.3	15.7	36.7	10.7
<i>Вие живеете в:</i>					
1 София	14,0	19,4	16,7	36,6	13,3
2 Голям град	15,6	23,5	16,5	28,6	15,9
3 Малък град	13,3	23,8	14,7	29,4	18,8
4 Селски район, село	16,4	13,9	17,5	31,2	21,0

Таблица 4.

Фактори за разпространение на корупцията по социо-демографски групи (%)

	<i>Стремеж към бързо забогатяване на тези, които са на власт</i>	<i>Несъвършено законодателство</i>	<i>Липса на строг административен контрол</i>	<i>Ниски заплати</i>
Степен на завършено образование				
1 По-ниско от начално	38,1	6,9	24,8	6,5
2 Начално	46,0	10,2	16,6	12,7
3 Основно	67,6	26,6	27,0	22,0
4 Средно	31,7	40,2	37,0	38,6
5 Полувисше	57,1	44,3	40,4	33,8
6 Висше	54,7	48,3	34,0	37,3
Финансово положение				
1 Беден	57,2	29,7	24,7	21,5
2	63,5	35,9	35,3	37,8
3	59,1	45,3	41,7	39,2
4	66,5	55,7	44,8	11,3
5 Богат	-	-	-	-
Социално положение				
1 Най-ниско соц. положение	56,7	26,6	26,1	19,1
2	66,0	38,5	33,9	37,8
3	57,2	44,6	39,8	38,6
4	68,4	45,5	36,6	27,1
5 Най-високо соц. положение	-	100,0	-	-
Основно занятие в момента				
1 Мениджъри, професори, специалисти	56.6	52.6	31.8	39.6
2 Административни служители, заети в търговията и услугите	48.7	48.3	32.7	52.1
3 Техници, работници, фермери	62.8	52.1	34.3	33.6
4 Домакини, пенсионери, безработни	61.9	35.0	31.2	24.7
5 Ученици, студенти	47.7	29.8	38.3	51.9
6 Други работещи	78.5	33.1	42.7	43.0
Вие живеете в:				
1 София	46,7	41,2	39,4	54,7
2 Голям град	60,5	41,5	34,9	28,7
3 Малък град	64,7	39,4	31,3	33,1
4 Селски район, село	62,8	22,7	27,1	22,9

Таблица 5.

Разпространение на корупцията по професионални групи

<i>Относителен дял на отговорилите “Почти всички и повечето са въвлечени в нея”</i>									
	<i>Ян. '00</i>	<i>Апр. '00</i>	<i>Септ. '00</i>	<i>Ян. '01</i>	<i>Окт. '01</i>	<i>Ян. '02</i>	<i>Май '02</i>	<i>Окт. '02</i>	<i>Ян. '03</i>
Митнически служители	77,0	78,6	75,2	74,3	77,3	74,2	70,8	79,2	76,6
Съдии	48,5	56,0	50,1	50,6	56,4	55,0	50,8	63,0	62,2
Прокурори	46,3	54,4	51,3	50,7	54,8	55,4	51,0	63,0	62,1
Адвокати	54,8	51,9	52,9	50,3	55,0	55,5	52,5	62,3	60,1
Полицейски служители	51,9	50,5	54,3	51,0	53,7	47,0	50,7	59,6	57,7
Следователи	41,0	48,0	43,8	43,5	48,4	48,0	43,1	57,5	55,4
Народни представители	45,0	55,1	51,7	52,6	43,5	47,8	39,2	56,2	53,5
Бизнесмени	48,5	51,4	42,3	43,6	42,2	41,6	41,4	48,9	52,7
Данъчни служители	53,9	51,0	53,7	47,3	51,6	51,2	41,9	58,0	52,6
Лекари	42,5	40,9	43,6	27,0	46,8	45,7	52,3	54,9	51,0
Политици и лидери на политически партии коалиции	37,5	45,0	43,8	39,1	40,8	43,0	33,0	54,0	50,7
Министри	45,3	53,4	55,0	52,3	41,2	45,4	35,6	50,8	49,5
Кметове и общински съветници	32,5	35,2	32,1	30,9	26,3	31,8	23,4	48,3	45,7
Служители в министерства	47,9	55,1	49,7	43,9	45,8	47,1	36,7	48,3	44,6
Банкери	20,9	38,8	33,5	35,6	32,5	31,7	29,5	37,2	43,4
Адм. служители в съдебната система	42,0	45,2	40,2	36,8	41,7	41,1	36,5	45,0	42,4
Общински служители	45,0	46,5	41,6	35,9	39,6	39,4	30,0	49,1	40,9
Преподаватели или служители университети	29,4	29,3	28,1	21,6	27,4	27,7	29,8	33,4* 23,1**	30,8* 20,0**
Представители на НПО	16,2	18,2	23,9	18,2	19,8	21,8	15,3	21,4	20,2
Журналисти	10,6	14,1	13,9	11,3	10,5	12,2	9,5	15,3	12,1
Учители	9,5	8,2	10,9	5,8	9,3	9,7	9,8	13,9	9,8
Местни полит. лидери	31,7	36,4	36,8	34,2	35,1	34,4	27,1	-	-

* Оценка за разпространението на корупция сред преподавателите в университети

** Оценка за разпространението на корупция сред служителите в университети

Таблица 6.

“Ако имате важен проблем и служител Ви поиска направо пари, за да го разреши, Вие как бихте постъпили?” (разпределение по социо-демографски групи - януари 2003г.; %)

	<i>Ще платя във всички случаи</i>	<i>Ще платя, ако мога да си го позволя</i>	<i>Няма да платя, ако мога да реша проблема по друг начин</i>	<i>Няма да платя във никакъв случай</i>	<i>НЗ/НО</i>
Степен на завършено образование					
1 По-ниско от начално	-	13,2	16,1	51,0	19,6
2 Начално	-	22,0	12,4	40,7	21,9
3 Основно	0,3	16,5	32,9	42,1	8,2
4 Средно	2,2	23,8	41,9	28,2	4,0
5 Полувисше	1,8	18,6	55,7	22,1	1,9
6 Висше	5,7	18,8	54,8	17,6	3,1
Финансово положение					
1 Беден	0,2	17,2	32,9	39,8	9,8
2	2,5	23,8	41,3	28,4	4,0
3	3,9	20,3	49,0	20,9	5,9
4	22,2	33,0	33,5	11,3	-
5 Богат	-	-	-	-	-
Социално положение					
1 Най-ниско соц. положение	0,3	16,3	34,2	39,2	9,9
2	2,0	23,2	38,2	32,0	4,6
3	3,7	21,1	50,5	19,8	4,9
4	13,8	36,1	41,3	8,9	-
5 Най-високо соц. положение	-	-	-	100,0	-
Основно занятие в момента					
1 Мениджъри, професори, специалисти	8.1	29.1	45.8	14.5	2.6
2 Административни служители, заети в търговията и услугите	0.8	31.8	45.8	17.7	3.8
3 Техници, работници, фермери	2.5	21.3	48.9	24.6	2.6
4 Домакини, пенсионери, безработни	1.5	17.0	34.0	38.5	9.0
5 Ученици, студенти	-	28.6	43.2	18.9	9.3
6 Други работещи	-	15.9	57.5	21.5	5.2
Вие живеете в:					
1 София	2,6	27,3	46,1	18,1	5,9
2 Голям град	2,7	17,9	46,1	28,3	5,0
3 Малък град	1,4	19,2	36,2	36,8	6,4
4 Селски район, село	1,4	21,1	31,4	36,9	9,2